

جذب سرمایه‌گذاری خارجی در راستای توسعه صادرات صنعتی

اشاره:

بخشی از تنگناهای مربوط به توسعه صادرات ایران از کیفیت تولیدات صنایع ناشی می‌شود. کیفیت نازل برخی محصولات صنعتی ایران سبب شده است که در بازار رقابت‌آمیز جهانی، خریداران پروپاقرصی برای مصنوعات صنعتی کشور پیدا نشود.

این معضل بزرگ برای صادرات محصولات صنعتی از عقب‌ماندگی فن‌آوری و فقدان منابع مالی کافی برای سرمایه‌گذاری‌های جدید جهت ساختار صنعت در کشور سرچشمه گرفته است. اما رفع این معضل از طریق جذب سرمایه‌گذاری خارجی و فن‌آوری روز جهان میسر می‌گردد.

در این گزارش تلاش می‌شود که موانع موجود برای جذب سرمایه و دانش فنی خارجی در صنایع کشور مورد ارزیابی قرار گیرد.

موانع جذب سرمایه‌های خارجی در بخش صنعت

در دنیای امروز، اجرای طرح‌های صنعتی به‌ویژه در کشورهای در حال رشد و تازه صنعتی شده بدون جذب سرمایه‌های خارجی تقریباً ناممکن است. بسیاری از کشورهایی که اینک در زمره کشورهای تازه صنعتی شده جهان قرار گرفته‌اند، توانسته‌اند در سه دهه اخیر منابع سرمایه‌گذاری قابل‌توجهی از خارج از مرزهایشان جذب کنند. در حال حاضر رقابت بسیار فشرده‌ای در میان ملل در جست‌وجوی منابع مالی برای جذب سرمایه‌های خارجی وجود دارد. هر کشور برای استفاده گسترده‌تر از سرمایه‌های خارجی، تسهیلات بیشتری به سرمایه‌گذاران بین‌المللی ارائه می‌دهد و با ایجاد اعتماد و اطمینان در سرمایه‌گذاران، منابع موردنیاز برای توسعه صنعت را به‌دست می‌آورد.

معضل کمبود سرمایه در بسیاری از کشورها وجود دارد و مانع از دستیابی به

رشد اقتصادی پایدار و توسعه صنعتی می‌شود. همین امر در نهایت قدرت رقابت در سطح بین‌المللی را تحت‌تأثیر قرار می‌دهد و توسعه صادرات صنعتی که می‌تواند ارزش افزوده قابل‌توجهی در تولید ناخالص داخلی به‌جا نهد را با مانع روبه‌رو می‌سازد.

در ایران اسلامی نیز معضل کمبود منابع سرمایه‌گذاری به شدت بخش‌های مختلف اقتصادی به‌ویژه صنعت را تحت‌تأثیر قرار داده است. به لحاظ تنگناهای مالی (ارزی و ریالی) صنایع کشور قادر به توسعه و تجدید ساختار نیستند و کهنگی و فرسودگی ماشین‌آلات و تجهیزات صنعتی و دور ماندن از فن‌آوری روز به‌طور گسترده بر کیفیت تولیدات صنعتی و قیمت تمام‌شده آنها اثر گذارده است.

بر اثر این امر، صدور کالاهای صنعتی ایران در حد قابل‌توجهی صورت نمی‌گیرد، هر چند که در سال‌های اخیر از روند روبه‌رشد برخوردار بوده است. با

این حال صنایع ایران قادر به تأمین ارز موردنیاز خود نمی‌باشد. براساس برآوردهای انجام شده بخش صنایع تحت پوشش وزارت صنایع، دست‌کم سالانه حدود ۴ میلیارد دلار «ارز» برای تأمین تجهیزات و مواد اولیه نیاز دارند. در حالی که ارزش صادرات مصنوعات این بخش حدود یک میلیارد دلار است. لذا تراز ارزی این صنایع با حدود ۳ میلیارد دلار کسری مواجه است که تنها طریق ممکن و مطمئن برای تأمین آن توسعه صادرات صنعتی است. قدر مسلم آن است که رشد صادرات صنعتی بدون ارتقاء کمی و کیفی تولیدات صنعتی میسر نخواهد شد.

به عقیده کارشناسان، جذب سرمایه‌گذاری خارجی بهترین شیوه تأمین نیازهای مالی و فن‌آوری بخش صنعت است. اما تحقق این امر مستلزم بازنگری در مقررات جلب و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی است. قوانین و مقررات جلب سرمایه‌های خارجی باید

به گونه‌ای تنظیم و تدوین شود که ضمن رعایت منافع ملی، منافع سرمایه‌گذاران خارجی را نیز در حد معقول تأمین و تضمین کند تا سرمایه‌گذاران بین‌المللی با خیالی آسوده از میان بازارهای وسیع و پرتقاضای سرمایه، ایران را انتخاب نمایند.

قانون برای شرکت‌های سرمایه‌گذار در طرح‌های نفتی ایران دست نیافتند. این امر تا حدودی راه را برای جلب سرمایه‌های خارجی به میزان ۶ تا ۱۰ میلیارد دلار در طرح‌های نفت و گاز ایران (براساس قراردادهای بیع متقابل) باز کرده است.

ایران وضعیتی به مراتب بهتر دارد، اما در زمینه ثبات برنامه‌ها و مقررات اقتصادی، به‌ویژه تسواین جلب و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی، باید تلاش وسیعی را به عمل آورد.

تجدید نظر در قوانین کهنه جلب و حمایت از سرمایه‌های خارجی که با شرایط کنونی جهان و ایران سازگاری ندارد، بسیار مهم است. با وجود بسیاری مزیت‌های نسبی اقتصادی در ایران، چنانچه مقررات سرمایه‌گذاری خارجی به گونه‌ای تنظیم شود که حقوق سرمایه‌گذاران در نقل و انتقال اصل و سود سرمایه‌گذاری‌شان را تضمین نماید و رعایت کند، بازار ایران جاذبه و فضای بسیار وسیعی برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی دارد. از این طریق می‌توان بخشی از مشکلات مربوط به تنگناهای مالی (به‌ویژه ارزی) برای رشد صنایع را از پیش راه برداشت.

مسئله مهم دیگر برای سرمایه‌گذاران خارجی، ثبات قوانین و مقررات اقتصادی است. متأسفانه در سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی به لحاظ فقدان ارزیابی‌های دقیق و همه‌جانبه از تصمیمات اقتصادی، قوانین و مقررات حاکم بر فعالیت‌های اقتصادی به‌طور مستمر دچار تغییر و تحول شده‌اند. به گونه‌ای که نه تنها سرمایه‌گذاران خارجی، بلکه دست‌اندرکاران امور اقتصادی و تجاری کشور را نیز سردرگم کرده‌اند. آنچه مسلم است برای جلب اعتماد سرمایه‌گذاران خارجی و نیز داخلی، باید ثبات قوانین و مقررات حاکم بر امور اقتصادی به وجود آید. ضرورت دارد که پیش از اتخاذ تصمیمات اقتصادی، کارشناسان از ابعاد و جنبه‌های گوناگون، موضوع را مورد ارزیابی قرار دهند و پس از وضع قوانین و مقررات، ثبات اجرای آن از سوی قوه حاکمه

○ در حال حاضر رقابت بسیار فشرده‌ای در بین کشورها برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی وجود دارد. برای جذب منابع موردنیاز برای توسعه صنعت، باید تسهیلات قانونی بیشتری برای سرمایه‌گذاران فراهم شود.

به هر حال وجود موانع سیاسی و حقوقی خارجی علیه ایران از واقعیت‌های قابل لمس است که جمهوری اسلامی باید تلاش کند این موانع را از پیش‌رو بردارد. دولت در یک سال اخیر توانسته است گام‌های مثبتی در جهت گسترش همکاری‌ها و مناسبات سیاسی - اقتصادی با جهان خارج به‌ویژه اتحادیه اروپا، شورای همکاری خلیج فارس و... بردارد. این امر در بهبود اعتماد سرمایه‌گذاران خارجی نسبت به بازار ایران مؤثر است. با این حال رفع موانع قانونی در زمینه جلب و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی بسیار مهم است. زیرا سرمایه‌گذاران تنها به مخاطرات سیاسی توجه ندارند، بلکه مخاطرات اقتصادی را نیز به‌دقت زیر نظر دارند.

در حال حاضر جو سیاسی بین‌المللی برای سرمایه‌گذاری خارجی در اکثر کشورهای همسایه ایران به‌ویژه ترکیه، آذربایجان، ترکمنستان و قزاقستان مساعدتر از ایران است. لذا رقابت فزاینده‌ای در منطقه برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی وجود دارد. اگرچه از نظر قدرت و ثبات سیاسی،

مهم‌ترین موضوع از نظر سرمایه‌گذاران خارجی، تضمین‌های قانونی در زمینه حفظ حقوق آنها در قبال مصادره یا ملی شدن صنعت و نیز نحوه خروج اصل و سود سرمایه‌گذاری است. البته سرمایه‌گذاران خارجی همواره به ثبات سیاسی و حقوقی در جامعه سرمایه‌پذیر توجه دارند. در جوامعی که احتمال بروز انقلاب، کودتا، شورش‌ها و اغتشاش‌های اجتماعی و سیاسی وجود دارد، معمولاً سرمایه‌گذاران خارجی مخاطره را نمی‌پذیرند و اقدام به سرمایه‌گذاری در این‌گونه جوامع نمی‌کنند. در مورد ایران، موانع سیاسی و حقوقی خارجی شدیدی علیه همکاری‌های اقتصادی خارجی جمهوری اسلامی وجود دارد که تا حدودی سرمایه‌گذاران خارجی از آن می‌هراسند. برای مثال قانون داماتو که شرکت‌های طرف قرارداد سرمایه‌گذاری در ایران را هدف تحریم در خاک آمریکا قرار داده است، مانع از سرمایه‌گذاری شرکت‌های بزرگ نفتی جهان در طرح‌های نفت و گاز ایران شد. هر چند که جامعه اروپا و آمریکا به توافقی در زمینه اجرا نشدن این

تضمین گردد.

قوانین و مقررات حاکم بر سرمایه‌گذاری خارجی، معیاری مهم برای اتخاذ تصمیم سرمایه‌گذاران بین‌المللی در مکان‌یابی طرح‌های سرمایه‌گذاری‌شان می‌باشد. لذا ضرورت دارد که مقررات حاکم بر سرمایه‌گذاری خارجی (به‌ویژه در بخش نقل و انتقالات ارزی مربوط به خروج اصل و سود سرمایه‌گذاری) با توجه به شرایط حاکم بر ایران، بازارهای بین‌المللی سرمایه و رقابت موجود برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی، تنظیم و تدوین گردد، به‌گونه‌ای که فضای قانونی مناسب و پرجاذبه‌ای برای سرمایه‌گذاران پیشنهاد نماید.

سرمایه‌گذاری خارجی به ویژه در بخش صنعت به‌وجود آید.

در همین حال خلاءهای قانونی موجود در راه جذب سرمایه‌گذاری خارجی و تشکیل شرکت‌های سرمایه‌گذاری مشترک می‌بایست برطرف گردد.

جذب سرمایه‌گذاری خارجی نه تنها می‌تواند معضل کمبود سرمایه‌گذاری برای تجدید ساختار صنعت را از بین ببرد، بلکه از آنجا که دانش فنی، خود می‌تواند نوعی سرمایه‌گذاری خارجی محسوب گردد که در اختیار صنعت قرار می‌گیرد، معضل عقب‌ماندگی فن‌آوری را نیز تا حدودی تخفیف می‌دهد.

○ قانون جلب و حمایت سرمایه‌های خارجی مصوب آذر ۱۳۳۱ با شرایط اقتصادی ماکم بر کشور و تمولات جهانی تناسبی ندارد. برای تجدید ساختار صنعت باید مقررات مربوط به سرمایه‌گذاری خارجی و فعالیت‌های مشترک تغییر یابد.

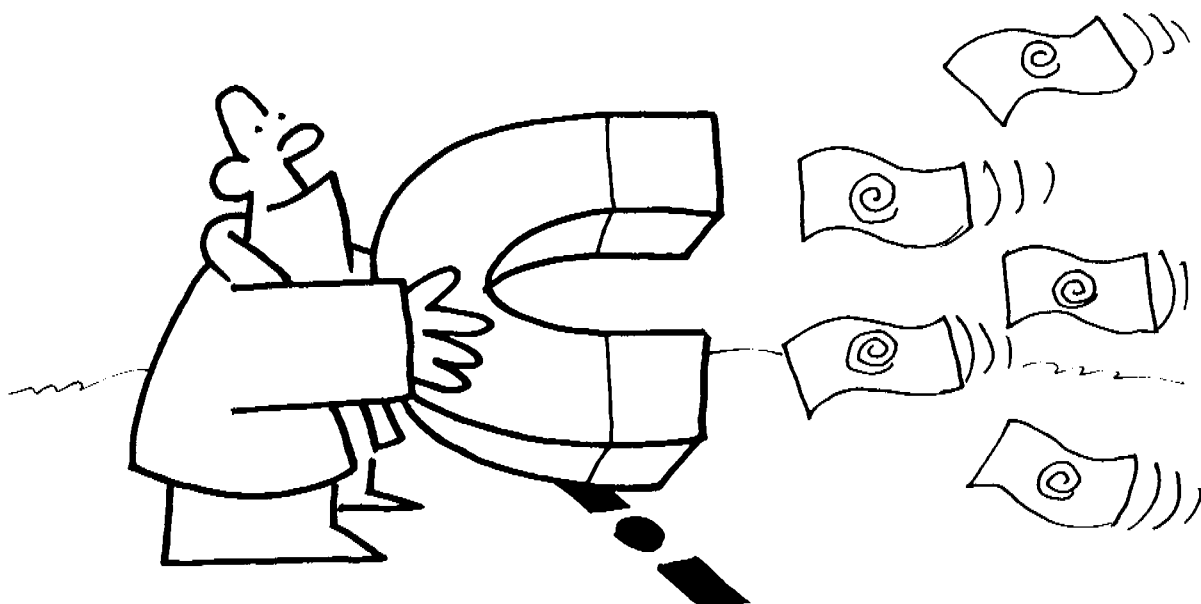
در حال حاضر قانون جلب و حمایت سرمایه‌های خارجی که در آذر ۱۳۳۴ به تصویب مجلس وقت رسیده است، دربارهٔ نقل و انتقال سرمایه در ماده ۴ می‌گوید: «صاحب سرمایه مجاز است که هر سال سود ویژه حاصل از به‌کار انداختن سرمایه خود را در ایران تا میزانی که در آیین‌نامه مقرر می‌گردد، به همان ارزی که سرمایه به ایران وارد یا محسوب نموده است، از ایران خارج کند.» این ماده با مقررات حاکم بر مقررات حاکم بر خروج ارز از کشور مغایرت دارد و لذا از موارد بسیار مهم مورد اشاره سرمایه‌گذاران خارجی می‌باشد. ضرورت دارد که اصلاحات لازم و مقتضی در مقررات اعمال تا زمینه حقوقی مناسب برای جلب

سطح نازل صادرات صنعتی ایران از کیفیت مصنوعات صنعتی ناشی شده که به لحاظ فقدان دسترسی به فن‌آوری روز جهان بروز نموده است. صنایع کشور برای جبران عقب‌ماندگی و تجدید حیات خود، چاره‌ای جز جذب دانش فنی و فن‌آوری روز جهان ندارند و این امر از طریق جلب مشارکت صاحبان فن‌آوری در تولید و یا خرید حق امتیاز میسر می‌گردد. از آنجا که اخذ پروانه بهره‌برداری از فن‌آوری (حق امتیاز) بدون مشارکت صاحب آن در امر تولید از دو طریق (خرید کامل فن‌آوری و یا خرید حق بهره‌برداری از آن) میسر می‌گردد و رایج‌ترین شیوه، استفاده از دانش فنی روز جهان است، اما با هزینه سنگینی قابل تحقق می‌باشد. اختراعات،

محصول سال‌ها تحقیق و پژوهش است و خود سرمایه با ارزشی تلقی می‌گردد، لذا تأمین حقوق صاحب اصلی دانش فنی که تحت عنوان «حقوق دارایی صنعتی» امروزه در جهان رایج می‌باشد، بسیار مهم و دشوار است. معمولاً صاحبان دانش فنی (اعم از افراد حقیقی و حقوقی) در قبال اعطای پروانه بهره‌برداری از اختراعاتشان، تضمین‌های کافی برای حراست از حقوقشان در کشور گیرنده پروانه مطالبه می‌کنند. در این رابطه نظام حقوقی ایران کاستی‌هایی دارد که باید اصلاح گردد.

قانون ثبت علائم و اختراعات در ایران حدود ۶۷ سال پیش تصویب شده و کماکان معتبر است. این قانون در سال‌های اخیر نیز با توجه به تحولات جهانی، هنوز دست نخورده باقی مانده است و به ظاهر نهادهای دولتی ذی‌صلاح نیز توجهی به ایجاد زمینه اصلاح و تکمیل آن ندارند. با وجود آنکه جلب اعتماد بین‌المللی در رابطه با حمایت از دارایی‌های صنعتی خارجی‌ان، مستلزم الحاق به کنوانسیون‌های بین‌المللی مربوطه می‌باشد، جمهوری اسلامی ایران در این زمینه نیز عقب مانده است.

مهم‌ترین کنوانسیون بین‌المللی منعقد در بارهٔ حمایت از حقوق دارایی صنعتی، کنوانسیون پاریس است که سند آن در سال ۱۸۸۳ تصویب شد و همگام با تحولات جهان صنعت، بارها اصلاح گردید. آخرین سند نهایی کنوانسیون پاریس نیز دربرگیرندهٔ مهم‌ترین موضوعات مربوط به حقوق ناشی از ثبت اختراع، طراح‌های صنعتی، علامت‌های بازرگانی و نام‌های بازرگانی است. این سند در دورگفت‌وگوهای اروگوئه نیز به رسمیت شناخته شد. در موافقتنامه راجع به جنبه‌های مرتبط با تجارت حقوق دارایی فکری که از اسناد

تجاری، داده‌های فنی، دانش فنی و نظایر آن تشکیل می‌شود.

ذکر این نکته ضرورت دارد که سرمایه‌گذاران خارجی که در تولید محصول مشارکت پیدا می‌کنند، (از طریق عقد قراردادهای سرمایه‌گذاری مشترک)، آسان‌تر به آرایه دانش فنی و خدمات مشاوره‌ای تن می‌دهند. لذا تسهیل شرایط و مقررات برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی می‌تواند معضلات مربوط به کمبود سرمایه و ارز و نیز عقب‌ماندگی از دانش فنی روز را در بخش صنعت از پیش رو بردارد و رشد کمی و کیفی تولیدات صنعتی و صادرات آنها را تسهیل نماید.

در برخی قراردادهای سرمایه‌گذاری خارجی، دریافت بخشی از محصول تولیدی توسط شریک خارجی و یا کمک به بازاریابی برای فروش آنها در خارج از مرزهای کشور سرمایه‌پذیر نیز منظور می‌گردد که این امر در رشد صادرات صنعتی مؤثر می‌باشد.

این اقدام نمی‌باشد، به این کنوانسیون متصل نیست. این موضوع از دید آرایه‌کنندگان دانش فنی اهمیت زیادی دارد، زیرا عدم الحاق ایران به کنوانسیون‌های مربوطه در عمل تضمین‌های لازم برای اعطای پروانه بهره‌برداری از حق اختراع را به وجود نمی‌آورد.

با توجه به این موانعی که در زمینه جذب دانش فنی از طریق اخذ پروانه بهره‌برداری از فن‌آوری وجود دارد و در ضمن هزینه ارزی سنگین دستیابی به دانش فنی در بسیاری از رشته‌های صنعتی، جذب سرمایه‌گذاری خارجی به صورت انتقال فن‌آوری، بهترین شیوه کار می‌باشد. معمولاً در قراردادهای سرمایه‌گذاری مشترک، پرداخت سرمایه به پنج صورت (وجه نقد، ماشین‌آلات و تجهیزات، زمین، دارایی صنعتی و سایر خدمات شامل خدمات مدیریتی) انجام می‌شود. چنانچه موانع قانونی سرمایه‌گذاری خارجی برطرف گردد، انتقال فن‌آوری در قالب قراردادهای سرمایه‌گذاری مشترک به سهولت قابل انجام است. دارایی صنعتی از مالکیت حق اختراع، علائم تجاری، اسامی

لازم‌الاجرای سازمان جهانی تجارت است، تصریح شده که هیچ چیز در موافقتنامه مزبور به تعهداتی که اعضا طبق کنوانسیون پاریس و سایر کنوانسیون‌های مربوط به دارایی فکری دارند، لطمه‌ای وارد نخواهد کرد.

در حال حاضر بسیاری از کشورهای جهان که به عضویت سازمان جهانی تجارت درآمده‌اند، به آخرین اصلاحیه کنوانسیون پاریس (در سال ۱۹۷۹) ملحق شده‌اند. اما ایران به این کنوانسیون ملحق نگردیده است و هنوز به اصلاحیه ۱۹۵۸ لیسبون ملحق است. در سال ۱۳۷۰ لایحه اجازة الحاق ایران به متن تجدیدنظر شده کنوانسیون پاریس برای حمایت از مالکیت صنعتی، بازرگانی و کشاورزی و نیز کنوانسیون ایجاد سازمان جهانی مالکیت معنوی در مجلس شورای اسلامی تصویب شد، اما سپس شورای نگهبان آن را رد کرد و خلاف شرع دانست.

توجه به این نکته ضروری است که برخی کشورها با وجود نقض آشکار حقوق دارایی صنعتی، به کنوانسیون مربوطه ملحق شده‌اند، اما ایران که از لحاظ فن‌آوری و قدرت صنعتی قادر به